АНГЕЛ ДИВОВИЖНОГО

Фантастичний етюд

© Український переклад. В. В. Вишневий, 1992.

Так ситно, як того вогкого та гнилого листопадового дня, я ще не обідав: досить сказати, що навіть нелегкотравні trufle (1) зайняли на моєму столі не найчільніше місце. Після трапези я сидів сам-один у їдальні, задерши ноги на коминкові ґратки й зіпершись ліктем на столик, якого підтягнув ближче до вогню,— на ньому стояв такий-сякий десерт, що ряснів, проте, пляшками різних вин, коньяків та лікерів. Зранку я* прочитав цілу купу книжок: "Леоніда" Гловера, "Епігоніаду" Уїлкі, "Пілігримство" Ламартіна, "Колумбіаду" Берлоу, "Сіцілію" Такермана та "Дивовижі" Грісуолда,— і через те, мушу признатися, трохи очманів. Я спробував привести себе до тями, ковтнувши лафіту: раз, і ще раз, і ще... А коли не помогло й це, з відчаю схопився читати газету, що випадково трапила під руку. Спершу ретельно проглянув шпальту "Будинки в найми", тоді шпальту "Загубився собака", а потім дві колонки про "збіглих" — дружин та кравчиків-шевчиків. І, нарешті, з великим запалом накинувся на передову статтю, але, прочитавши її від початку й до кінця і не зрозумівши ані словечка, подумав, що її, либонь, написано по-китайськи, а тому перечитав від кінця до початку — з тим самим успіхом. Я вже ладен був з огидою відкинути

"Чотири ті сторінки, труд легкий,

Якого годі ганити поетам",

коли увагу мою раптом привернула маленька замітка, в якій писалося:

"Шляхи, що ведуть людину до смерті, так само дивні, як і незліченні. В одній лондонській газеті повідомляється про випадок смерті з воістину дивовижної причини. Якийсь чоловік забавлявся грою у "видування дротиків", яка полягає в тому, що довгу голку, закутану в ганчірочку, вставляють до бляшаної рурки і видмухують, цілячись у круглу мішень. Ненароком він вставив голку не з того кінця рурки й, замірившись дмухнути якнайдужче, з силою втягнув у себе повітря. Голка потрапила до горла, далі проникла в легені, й за кілька днів його не стало".

(1) Трюфелі (фр.).

Уздрівши таке, я, сам не знаю чому, страшенно розлютився.

— Та це ж мерзенна брехня! — вигукнув я,— недотепний розиграш... жалюгідна мазанина якогось недолугого писаки... що набив руку на небилицях у тому "царстві кокні"! Ці газетні спритники, знаючи крайню легковірність нашої доби, навчилися вигадувати різні химери, або, по-їхньому, дивовижні пригоди; але для мислячої людини (як-от для мене,— додав я в дужках, мимоволі почесавши собі носа), для здорового розважливого розуму, який є у мене, відразу цілком очевидно, що найдивовижніша подія останнього часу — це якраз незвичайне збільшення самих тих "дивовижних подій"! Що ж до мене, то я віднині не збираюся вірити всьому, де є хоч щось "незвичайне"!

— Майн Готт, який ше ти, знацця, тугень! — відповів мені раптом дуже дивний голос, я такого ще ніколи не чув. Спершу я подумав, що то мені просто гуде у вухах,— так буває, коли людина хильне надміру,— але наступної миті

я зважив, що звуки ті більше нагадують гупання товстою палицею по стінках порожньої діжки; я, певно, так і лишився б при цій думці, якби не цілком виразне звучання окремих слів і навіть складів. Я загалом аж ніяк не скаржуся на слабкі нерви, а ті декілька келихів лафіту ще додали мені снаги, тож, не відчувши ніякого страху, я тільки

підвів неквапом очі й пильно роздивився по кімнаті, шукаючи непроханого гостя. Однак нікого не побачив.

— Пфуй! — перервав голос ті оглядини.— Та ти, липонь, піяний, знацця, як швиня, штшо не патшиш мене пегет самим носом.

Тут я подумав, що варто глянути й прямо перед себе,— і справді, з того боку столу сиділа геть несказанна проява — не знаю, як її й описати. Тулуб був немов винна бочка чи, може, барило з ромом абощо, — одне слово, тулуб Фаль-стафа. Знизу з великого барила висувались два менші барильця, які мусили правити за ноги. Замість рук з верхньої частини того одоробла стирчали дві величенькі пляшки шийками назовні. Наскільки я розібрав, у чудиська була й голова — дебела солдатська фляга, схожа на велику табакерку з діркою посередині вічка. Ця фляга (з розтрубом на маківці), неначе лицарський шолом, насунутий на очі, стояла на ребрі барила, повернувшись до мене діркою; через ту дірку, стулену, мов уста манірної старої дівиці, потвора й видавала гуркотливі та буркотливі звуки, що їх вона, певне, вважала за розбірливу мову.

— Я кашу,— сказало чудиську,— ти, липонь, піяний як швиня, бо ситиш напготи і не патшиш мене ситіти тут; і я кашу такош, штшо ти штше тугніший від багана, бо не фігиш тому, штшо натгуковано тгуком. Усе це — пгафта, штшига пгафта — кошне слофо ф хазеті.

— Хто ви такий, скажіть на Бога? — спитав я, зберігаючи повну гідність, хоча був трохи збентежений.— Звідки ви тут узялися? І про що це ви говорите?

— Штшо то тохо, сфітки я тут узявся,— відповіла дивна персона,— це не тфого гозуму спгава; а штшо то тохо, пго штшо я ховогю, то я ховогитиму те штшо тгепа; а штшо то тохо, хто я є, ну... так я з'явифся тут, штшоп ти сам попатшиф.

— Ви — п'яний пройдисвіт! — сказав я.— Зараз покалатаю у дзвоник, прийде мій лакей і викине вас на вулицю.

— Ха! ха! ха! — озвався цей тип.— Хи! хи! хи! Так ти ш не змошеш.

— Не зможу?! — вигукнув я.— Що ви таке кажете? Що я не зможу?

— Покалатать у тсфоник,— відповів він, ще й зобразив якусь подобу усмішки на своєму огидному пискові.

Вчувши таке, я спробував скочити на ноги й здійснити свою загрозу; але той негідник неспішно перехилився через стіл і, добряче штурхнувши в лоба шийкою однієї зі своїх довгих пляшок, повалив мене назад у крісло, з якого я був уже майже підвівся. Я був прикро вражений; якусь хвилину я навіть не знав, що тут робити. Тим часом він повів далі свою бесіду.

— От патшиш,— промовив він,— кгаштше ситіти тихо; а тепег ти тізнаєшся, хто я є. Похлянь на мене! Тифись! Я є Анхель Тивофишнохо.

— Що дивовижного, то вже точно,— насмілився відповісти я.— Бо мені завжди здавалось, ніби ангели мають крильця.

— Кгильця! — загорлав він розлючено.— Навіштшо мені кгильця? Майн Готт! Тши ти маєш мене за кугтша?!

— Ні... Ой, ні! — налякано скрикнув я.— Ви не курча... Аж ніяк!

— Отош сиди, знацця, тихо й повоться тшемно, бо знову схопиш по лопі. Це кугтша має кгильця, і софа в лісі теш, і бісеня, і дияфол має кгильця. Анхелі ш кгилець не мають, а я є Анхель Тивофишнохої

— І вас до мене привели справи, які... які...

— Мої шпгави! — заволала потвора.— Який невихований шмагкатш — сміє питати про шпгави в тшентльмена штше й анхеля!

Чути таке — для мене було вже занадто. Такого неможливо стерпіти навіть від ангела; і, набравшись духу, я схопив сільницю, що була під рукою, й пошпурнув у голову цього забороди. Однак чи то він відхилився, чи я схибив, але все, чого я досяг,— це розбите кришталеве скло на циферблаті коминкових дзиґарів. Що ж до Ангела, то він помстився за мою атаку тим, що двічі чи тричі підряд стукнув мене по лобі, як і перше. Це притьмом заставило мене покоритись, і — майже сором це визнати — не так від болю, як через досаду з очей моїх покотилися сльози.

— Майн Готт! — проказав Ангел Дивовижного, що начебто полагіднів, побачивши мій відчай.— Майн Готт! Цей тшоловік апо душше піяний, апо душше зашугився. Топі не тгепа пити такого міцнохо — тгепа гозпафляти фино фотою. Ось пий ліпше це — воно кгаштше тля зтогов'я, тільки не платні уше — не тгепа!

І слідом за тим Ангел Дивовижного налив у мій келих (що був на третину повний портвейну) якоїсь безбарвної рідини — прямо через шийку однієї зі своїх пляшок-рук. Я помітив, що на тих пляшках біля шийок були наклейки з написом: "Кіршенвассер", тобто "Вишнівка".

Така уважність та люб'язність з боку Ангела нітрохи не втішила мене; завдяки водиці, що він її раз у раз доливав у моє вино, я кінець кінцем досить отямився, щоб вислухати його незвичайну промову. Не беруся в деталях переповісти все, що почув, але з його балаканини я второпав, ніби він — певний дух, що відає людськими contretemps (1), і головним його заняттям є спричиняти оті самі дивовижні пригоди, які знову й знову зачудовують скептиків. Раз чи два я насмілювався висловити свій цілковитий сумнів у правомірності його претензій, і тоді він впадав у страшенну лють, тож я зрештою зважив, що найрозумніше буде взагалі нічого не казати — хай верзе що хоче. От він і розводився далі з усіма подробицями, а я, відкинувшись на бильце крісла, просто

заплющив очі й розважався тим, що жував родзинки й стріляв кісточками по всіх кутках кімнати. Та невдовзі моя поведінка раптом видалася Ангелові образливою. Розлютившись, він скочив на ноги, насунув свого шолома-лійку на самісінькі очі й вибухнув потоком моторошних прокльонів, завершивши погрозою, якої я до ладу й не зрозумів, а під кінець низько мені вклонився й покинув приміщення, побажавши, мовою архієпископа з "Жіль-Блаза", beacoup de bonheur et un peu plus de bon sens (2).

(1) Прикрощами (фр.).

(2) Всіляких благ і на додачу трішечки здорового глузду (фр.).

Коли він нарешті забрався з хати, я зітхнув з полегшенням. Ті кілька скляночок лафіту, що я випив, таки нагнали на мене сон, і я був зовсім не від того, щоб подрімати хвилин п'ятнадцять-двадцять, як це робив звичайно по обіді. О шостій вечора в мене мала відбутися важлива зустріч, яку аж ніяк не випадало пропустити. Саме напередодні закінчився термін страхового поліса на будинок, у якому я мешкав. Я звернувся до страхової компанії; там виникли якісь незгоди, тож мене запросили прийти на засідання правління й там обговорити умови поновлення угоди. Глянувши на коминкові дзиґарі (бо був надто сонний, щоб витягати кишенькового годинника), я з задоволенням відзначив, що маю в запасі ще аж двадцять п'ять хвилин. Дзиґарі показували пів на шосту; на дорогу до страхової контори вистачить і п'яти хвилин, а мої післяобідні дрімки ніколи не тривали більш як двадцять п'ять хвилин. Отже, можна було не хвилюватись, і я негайно поринув у солодкі сни.

Із задоволенням додивившись їх до кінця, я знову поглянув на дзиґарі й мало не повірив у можливість отих самих дивовижних пригод, бо виявилось, що замість звичайних п'ятнадцяти чи двадцяти хвилин я проспав тільки три — до призначеної години лишалося аж двадцять сім хвилин. Я ще раз віддав себе в обійми дрімоти, а коли прокинувсь ізнов, на мій щирий подив, до шостої так само лишалося двадцять сім хвилин. Я скочив на ноги, придивився ближче до дзиґарів і переконався, що

вони стоять. А мій кишеньковий годинник показував пів на восьму; тобто, проспавши аж дві години, я, звісна річ, запізнився на ділову зустріч. "Ет, байдуже,— подумав я.— Піду до контори зранку, вибачуся... Проте, далебі, що ж воно скоїлося з тими дзиґарями?" Уважно їх оглянувши, я побачив, що одна з родзин-ков их кісточок, якими я стріляв по всій кімнаті, поки Ангел Дивовижного просторікував переді мною, пролетіла крізь розбите скло дзиґарів і досить таки дивним чином застрягла в гнізді для заводного ключа, а своїм кінчиком, що стирчав з гнізда, застопорила рух хвилинної стрілки.

— Ти ба! — сказав я.— Он воно що. Ясно, як Божий день. Звичайнісінький збіг обставин; рано чи пізно, а таке може статися!

Я не став більше думати про це і у звичайну для себе годину вклався в ліжко. Поставив свічку на пюпітр біля узголів'я й зібрався був прочитати кілька сторінок із "Всюдисущності Бога", але, як на лихо, міцно заснув вже через яких двадцять секунд, так і не загасивши вогню.

Сон мій тривожили страхітливі видива Ангела Дивовижного. Мені верзлося, ніби він стоїть в ногах мого ліжка, відсовує завіску й через щілину погрожує мені тим обридливим, наче з порожньої діжки, голосом страшною помстою за зневагу, з якою я до нього поставився. А закінчив свою зловісну промову тим, що скинув з себе шолом-лійку, вставив її кінець мені в горлянку і затопив мене цілим морем кіршенвассеру, виливаючи його безперервним потоком з довгошийої пляшки, що стирчала в нього замість правиці. Кінець кінцем муки мої стали геть нестерпні, і я прокинувся. А прокинувшись, якраз устиг побачити, що з пюпітра тікає здоровий пацюк із запаленою свічкою в зубах, одначе не встиг завадити йому шмигонути в нору разом зі свічкою. І дуже скоро в ніздрі мені вдарив різкий задушливий сморід; я ясно зрозумів, що оселя моя загорілася. За хвилину-другу тут і там вихопилось шалене полум'я, а далі неймовірно швидко зайнявсь увесь будинок. Всі шляхи до виходу з моєї спальні враз було відрізано вогнем, лишилося тільки вікно. Внизу, однак, швидко зібрався натовп, люди притягли звідкись довгу драбину. Скориставшися нею, я мерщій покинув помешкання і був уже начебто на

шляху до повної безпеки, коли раптом велетенський кабан, який своїм круглим черевом, а ще більше обрисом та всією подобою чомусь нагадав мені Ангела Дивовижного,— так от цей кабан, котрий перед тим мирно хлюпався неподалік у багнищі, раптом забрав собі в голову, що йому доконче треба десь почухати ліву лопатку, і не знайшов кращого чесала, як підніжжя моєї драбини. Одне слово, я беркицьнувся з драбини й мав нещастя поламати собі руку.

Ця пригода, вкупі зі втратою страховки і з куди важливішою втратою шевелюри — бо її геть випалило вогнем,— навернула мене на поважні речі, й кінець кінцем я надумав оженитися. Знайшлась така собі безутішна багата вдова, що поховала сімох чоловіків, то я запропонував її зраненій душі бальзам своєї вірності до самої домовини. Вона, хоч і не без вагань, зглянулась на мої благання. Я впав до її ніг, сповнений вдячності та обожнювання. Вона зніяковіла, похилила голову й зачепила своїми пишними локонами мої нові кучері, тимчасово позичені у Гранжана. Не знаю вже, як трапилось те зчеплення, але на ноги я підвівся без перуки, сяючи голою лисиною, а вона, вся обплутана чужим волоссям, аж пашіла обуренням і зневагою. Отже, моїм залицянням до вдовиці поклала край випадковість, яку, звичайно, передбачити було неможливо, але призвів до неї природний плин подій.

Я не впав у відчай і розпочав облогу більш поступливого серця. Попервах доля й цього разу була прихильна до мене; тільки на заваді мені знову стала нікчемна подія. В нас уже відбулися заручини, коли якось я зустрів свою обраницю на проспекті, де товклось добірне міське товариство, і вже ладен був віддати їй найвишуканіший уклін, коли враз мене геть-чисто засліпила дрібка певної чужорідної матерії, що нахабно вдерлась мені в око. Перш ніж я знову міг бачити, леді мого серця вже щезла, непоправно ображена тим, що їй видалось моєю умисною нечемністю: небажанням привітати її серед пристойної публіки. Поки я стояв спантеличений несподіваністю пригоди (котра, між іншим, може трапитись будь-де і з ким завгодно) і далі кліпав невидючими очима, до мене підкотився Ангел Дивовижного і запропонував свою допомогу — з такою ґречністю, якої мені від нього годі було й чекати. Він вельми

вправно та делікатно оглянув моє уражене око й сповістив, що туди потрапила трісочка, а тоді (хоча так і лишилось невідомим, яка то була "трісочка") легко видобув її з ока, чим, можна сказати, повернув мене до життя.

І тут я вирішив, що саме час померти (оскільки вже недоля, здається, замірилась переслідувати мене до загину), і з цією метою пішов до найближчої річки. Там, скинувши з себе одіж (тому що нема ніяких підстав умирати не в тому вигляді, як породила нас мати), стрибнув сторч головою в потік; єдиним свідком моєї загибелі була самотня ворона, яка, спокусившися запахом зерна, просоченого коньяком, відбилась від зграї. Не встиг я пірнути у воду, як пташині чомусь заманулось відлетіти, захопивши з собою найнеобхіднішу річ з мого убрання. А тому, відклавши на потім самовбивчі наміри, я засунув свої нижні кінцівки в рукави сюртука й кинувся переслідувати злодійку з усією прудкістю, якої вимагало моє становище і на яку дозволяли обставини. Та моя лиха доля подбала про мене так, як і доти. Біжучи щодуху з обличчям, поверненим до неба, і зосередившись лише на викрадачці мого майна, я раптом відчув, що мої ноги вже не ступають по terra firma (1); виявилось, що я скочив з урвища і, безперечно, неминуче розбився б на біфштекс, але, на щастя, встиг ухопитись за якірний трос повітряної кулі, що саме пролітала над тим місцем.

(1) Твердій землі (латин.).

Тільки-но я досить отямився, щоб збагнути ту жахливу халепу, в яку встряв, а точніше вчепився, я напружив усю силу своїх легень, аби звірити цю халепу аеронавтові, що летів десь наді мною. Але довгий час я напружувався марно. Чи то він був дурний, тобто не міг, чи то він був негідник, тобто не хотів почути мене. Тим часом літальний апарат дуже швидко здіймався вгору, а мої сили танули ще швидше. Я був уже близький до того, щоб остаточно підкоритися долі й потихеньку спасти в море, коли враз моя душа воскресла: згори мені почувся голос, що неначе ліниво мугикав якусь оперну арію. Глянув угору: на мене дивився Ангел Дивовижного. Він перехилився через борт гондоли,

склавши руки на грудях, а в роті тримаючи люльку, яка в нього статечно попихкувала,— одне слово, був у чудовій згоді з самим собою і з усім світом. Надто змучений, я не міг мовити й слова, а тому лиш благально звернув до нього свою страдницьку фізіономію.

Добрячих кілька хвилин він дивився мені просто в обличчя, але не мовив ні звуку. Нарешті обережно пересунув свою пінкову люльку з правого у лівий кутик рота й зволив заговорити.

— Хто ти такий,— спитав він,— і якохо піса топі тгепа? На таке жахливе нахабство, на таку безсердечність і лицемірство я спромігся відгукнутися лиш одним словечком:

— Рятунку!

— Гятунку? — перепитав той негідник.— Ні! Ось топі пляшка — гятуйся, і цуг топі, пек!

З цими словами він кинув униз важенну пляшку кіршен-вассера, яка трапила мені в самісіньку маківку,— здалося, що мізки мої виперло геть. У такому переконанні я вже збирався був розчепірити пальці, відпустити трос і спокійно віддати душу Богові, коли мене раптом спинив голос Ангела. Він звелів мені триматися.

— Тгимайся! Тшохо ти так поспішаєш? Не тгепа. Хотшеш іштше отну пляшку, тши ти нагешті пгохмелифся й пгийшоф то госуму?

Тут я, певна річ, поквапився двічі мотнути головою — один раз заперечливо, даючи зрозуміти, що мені зараз іще одна пляшка не дуже потрібна, і вдруге — ствердно, на знак того, що я вже цілком тверезий і безперечно прийшов до розуму. І мені вдалося таким способом трохи розжалити Ангела.

— То ти, знацця, повігиф,— поцікавився він,— повігиф нагешті? Повігиф, знацця, ф те, штшо дивофишне буфає на сфіті?

Я ще раз кивнув, виказуючи згоду.

— І ти повігиф у мене, в Анхеля Тивофишного? Я знову кивнув.

— І ти физнаєш, що ти є безглуздий піянитшка і взагалі тугень?

Довелося кивнути ще раз.

— Тоті засунь пгаву гуку у ліву кишеню штаніф — покаши, штшо спгавді піткогяєшся Анхелеві Тивофишнохо.

А от це вже, з цілком очевидних причин, я визнав за річ абсолютно нездійсненну. По-перше, ліва рука в мене була поламана, коли падав з драбини, а тому, якби я розтулив правий кулак, мені був би кінець. А по-друге, й штанів у мене не було — через те я й побіг за тією вороною. А тому я, на превеликий жаль, змушений був заперечно похитати головою, прагнучи дати Ангелові до зрозуміння, що мені буде важкувато виконати, саме в даний момент, його цілком обгрунтовану вимогу! Та я ще й не встиг хитнути головою, як...

— Ну, то йди піт тги тшогти! — гарикнув Ангел Дивовижного.

І з цими словами він витяг гострого ножа та й перерізав линву, що я на ній висів, а оскільки ми тоді саме пролітали над моїм власним будинком (якого, поки тривали мої мандри, вже було чудово відбудовано), сталося так, що я полетів стовбула просто у широкий комин на даху і за мить опинився на поді коминка у своїй їдальні.

Оговтавшися через кілька хвилин (бо падіння мене добре-таки приголомшило), я побачив, що годинник показує четверту годину ранку. Я лежав розпластаний на тому самому місці, куди впав з повітряної кулі.

Голова була занурена в золу, що лишилась од недавнього вогнища, ноги спочивали на уламках перекинутого столика, навколо валялись рештки обіднього десерту, а серед них — газета, скалки розбитої склянки та кілька пляшок і порожній глек голландського кіршенвассера. Так помстився мені Ангел Дивовижного.